

*Haydi dikenlikten dön,
gül bahçesine gel!*

Mesnevi Terapi

Prof. Dr.

NEVZAT
TARHAN

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ / 11

Birinci Bölüm / İNSANLIK MEVLANA'YI YENİDEN KEŞFEDİYOR / 15

- Dünya Çapında Vicdanî Zekâ Arayışları / 23
- Duygusal Zekâ ve Mevlana / 29
- Sorularla Küçük Bir Vicdanî Zekâ Yoklaması / 37
- Vicdanî Zekâ ve Ruh Dünyası / 39
- Mevlana ve Halk Terapisi / 45
- Mevlana'nın 'Mutluluk Bilimi'ne Katkısı / 51

İkinci Bölüm / MESNEVİ TERAPİ / 55

- 'Yüreğim Bağlı Değil' / 57
- İnsan Özgürlüğünü Dış Değil İç Sebeplere Bağlamalıdır / 57
- Çok Param Olursa Özgür Olur muyum? / 58
- Özgürlük Sorumluluk Dengesi / 58
- Kurallar Değiştirilebilir mi? / 60
- Ayıdan Dost Olunca / 63
- Güven Esas, Kuşku İstisna Olmalıdır / 64
- Zekâ + Tecrübe= Akıl / 65
- Bize Benzemeyenle Nasıl İlişki Kurarız? / 65
- Güvenle Kuşku Arasındaki Sınır / 66
- Tuz Yüklü Eşek / 69
- Kriz Anlarında Doğru Hareket Etmek / 69
- Tavusun Tüyleri / 71
- Bazen Fark Edilmek İnsanın Başına Bela Olur / 71
- Başarıyı Çekememe Bir Hastalık Olarak Değerlendirilebilir / 72
- İnsanda Genelde Güzeli Sergileme Arzusu Vardır / 73
- Güzel Davranış Niçin Sergilenmek İstenir? / 75

Fil Yavrusu Yiyenler / 77
Asıl Zafer Kışının Kendine Karşı Kazandığı Zaferdir / 78
İnsanın Zevk Tuzakları / 78
Tek Başına Ahlaki Değerleri Bilmenin Önemi Yoktur / 80
Vefasız Doğan Öyküsü / 83
Değerli Şeyler Korunmazsa Başkalarının Tasarrufuna Geçebilir / 84
Yangın / 87
Narsistik Kişiliğin İyiliği Gizli İyilik / 87
Avcının Hilesi / 91
İlkeli Olmak mı Hırslı Olmak mı? / 92
Aynayım / 93
Neye Baktığın Değil Nereden Baktığın Önemli / 93
Diken Öyküsü / 97
Ne Yaptığın Kadar Nasıl Yaptığın da Önemlidir / 97
Suyun Nasihati / 101
Temizliği Amaçlamak Pis Şeyleri Kendiliğinden Yok Eder / 101
Dua Öyküsü / 105
Dua Kapı Çalmaktır, Sonrasına Karışmak Haddi Aşmaktır / 105
Büyük Savaş / 109
En Büyük ve Zor Savaş İç Dürtü, Arzu ve Eğilimlerle Yapılandır / 109
Oduncu Öyküsü / 113
Ne Kadar Emek O Kadar Helal Rızık / 114
Çirkin Ses / 117
Estetik Değerleri İhmal Etmek İnsanları İyi, Doğru ve Güzelden
Uzaklaştırır / 118
Tutku / 121
Karasevda ve Duygulara Hükmedebilmek / 123
Testideki Su / 125
Ümit, Niyet, Gayret ve Zenginlik İlişkisi / 128
Kılavuz / 131
Görünüşe Aldanmadan Bilgeliği Fark Edebilmek / 131
Allah Olay Diliyle Konuşur / 133
Yol Kesen Manevi Kuşlar / 135

İdeale Ulaşmak İçin Realiteye Uymak Gerekir / 135	
Yoksul Eşek / 141	
Şikâyet Etmek Yerine Kıymet Bilmek / 142	
Sebe Halkı / 145	
Sonuç Bilincinin Öğrenilmesi / 146	
İki Defa Körlük / 151	
Öğrenilmiş Çaresizliğin Duygu İfadesi İle Tedavisi / 152	
Arkadaşlık / 155	
Arkadaşlıklarda Kişilerin Vasıf ve Sıfatları ile Dost Olmak / 157	
Allah'ı Zikreden Ağız Temizlenir / 159	
Dua Kapıyı Çalmaktır / 159	
Bahçıvan ve Kuru Ağaç / 161	
Toplam Manevi Kazanım Bireysel	
Kazanımlardan Önemli ve Kârlı Olabilir / 161	
Ayak İzi / 165	
Güvenli Davranış İçin Sağlıklı Özgüven Gerekir / 166	
Dört Hintli / 169	
Eleştirilerde “Dur, Düşün, Sonra İnan” / 169	
Bedevisi İle Filozof / 173	
Kendisine Faydası Olmayan Filozof / 175	
Şeyban-ı Rai ve Kerameti / 179	
Kulluğunu Dünyevî ve Maişet Endişesi ile Unutmayanların	
Görünmez Yardımcıları Olur / 179	
Sineğin Kibri / 181	
Kibir Zihinsel Körlük Yapar / 181	
Vaizin Duası / 185	
Kötü Olaylarda Gizli Geliştirici Güçler / 186	
Güzellik Bakan Gözdedir / 189	
Sevginin Ön Şartı Fiziksel Güzellik Değildir / 189	

Üçüncü Bölüm / DUYGUSAL ZEKÂDA ON ADIM VE MESNEVÎ / 193

Birinci Adım: Kendini Tanıma ve Farkındalık (Özbilinç) / 195	
İnatçı Çırac / 195	

Hayata Şaşı Bakanlar Eğer İnâtçıysalar Şok Edici Dersler Vermek Gerekebilir / 196

Öğrenme Sürecinde Düşünce ve Duyguların Bir Arada Kullanılması / 197

İkinci Adım: Başkalarını Tanıma ve Empati (Sosyal Bilinç) / 199

Bakkal ve Papağan / 199

Travmaların Çözülmesi ve Empati / 200

Üçüncü Adım: İletişim Becerileri / 205

Padişah mı İnci mi? / 205

Başkalarının Görmediğini Görme ve İletişim Yeteneği / 206

Dördüncü Adım: Motivasyon ve Geleceği Planlama / 209

Tembel Köpek Öyküsü / 209

Tembelliğe Karşı Motivasyon / 209

Beşinci Adım: Sorun Çözme Becerileri / 211

Üç Düş / 211

Sorun Çözmede Duygusal Zekânın Etkisi / 212

Altıncı Adım: Öfke, Stres ve Zaman Yönetimi / 215

Arslan Payı / 215

Büyükklük Duygusu ve Kriz Durumlarında Mizah Kullanımı / 216

Yedinci Adım: Bağışlayıcılık ve Hoşgörü / 219

Haddini Bilme Öyküsü / 219

Zekâ Tek Başına İşe Yaramaz / 220

Sekizinci Adım: Sebatlılık / 223

Kerpiç Öyküsü / 223

Kaçınılmaz Durumlardan Tat Alabilmek / 224

Dokuzuncu Adım: Yardımseverlik ve İşbirliği / 225

Cömert Şeyh Öyküsü / 225

Yardımlaşırken de Kul Hakkı / 226

Onuncu Adım: Uzlaşmacılık / 229

Fil Öyküsü / 229

SONSÖZ / 233

KAYNAKLAR / 235

Mevlana der ki...

*“İnsanda güzel olan yüzdür,
Yüzde güzel olan gözdür,
Ama insanı insan yapan ağızdan çıkan sözdür...”*

“Üzülme” der Hz. Mevlana ve devam eder;

*“Sopayla kilime vuranın gayesi kilimi dövmek değil,
Kilimin tozunu almaktır.
Allah sana sıkıntı vermekle tozunu, kirini alır.”*

“Üzülme” der, Mevlana...

“İstedğin bir şey olmuyorsa ya daha iyisi olacağı için... Ya da gerçekten de olmaması gerektiği için olmuyordur...”

“Niye kederlenirsin?” der Hz. Mevlana...

*“Taş taşlıktan geçmedikçe parmaklara yüzük olamaz.
Yüzük olmak dileyen taş, ezilmeyi yontulmayı göze almalıdır.”*

Birinci Bölüm

İNSANLIK MEVLANA'YI YENİDEN KEŞFEDİYOR

Günümüzde, özellikle Batı dünyasında Hz. Mevlana'ya karşı büyük bir ilgi var. Modernizmde ve bilimde dahi Mevlana'nın öğretilerinden izler görülüyor. Bu izler modernizmi ve bilimi tamamlıyor. Bir bakıma insanlık da Mevlana'yı yeniden keşfediyor. Mevlana kendi döneminde ıgır açmış bir bilge. Yaşadığı dönemin insanları ve kültürü üzerindeki etkileri hâlâ canlı. Bu kalıcı etkiler insanın düşünce ve duygu donanımını değiştirecek güçte. Mevlana'nın öğretilerindeki örnekler günümüzde yaşananlara göre yeniden yorumlanmalı. Çünkü o, kendi çağının sorularına zamanın ruhuna göre cevaplar vermiş. Geldiğimiz noktada yeni sorulara Mevlana'nın öğretileri üzerinden yeniden cevap vermek gerekiyor. Mevlana'yı bu çağın gözüyle okuyup, özünü koruyarak günümüz insanına sunmalıyız. Mevlana'yı bir roman kahramanı gibi değil de daha çok günlük hayatta bize yol gösterici olarak tanımalıyız.

İnsanlığın sürekli bir değişim içinde olduğu günümüzde, değişimin nabzını tutmak artık zaruri. Öyle bir çağda yaşıyoruz ki artık yeni dünyanın sembolü internet. Bütün gezegeni kaplayan bir sohbet ağı ile çevriliyiz. Sohbetin böylesine gündemde olduğu bir çağda Mevlana'nın o küçük sohbetleri bütün dünyaya fayda sağlayacak bir fonksiyon kazanabilir.

Bilgi Çağından Bilgelik Çağına

İnternetin getirdiği imkânlarla Mevlana'nın öğretileri arasında nasıl bir ilişki kurulabilir? DNA ile Mevlana'nın nasıl bir ilişkisi var?

Bilindiği gibi, DNA sarmal bir yapıdır ve bu yapıda varoluşun şifreleri gizlidir. Bu şifrelere uygun davranıldığı zaman kişinin biyolojik doğasına uygun davranılmış oluyor. O kişinin fitratına uygun davranıldığı için yapılan iş sonuç veriyor. Mevlana da adeta insanlığın DNA'sını çıkarmış gibi! İnsanlığın şifrelerini tanımlamış ve duygu DNA'sının şifrelerini belirlemiştir.

İnsanlık tarihine bütünlüklü olarak baktığımızda ilkçağda insanların toplayıcılık ve avcılıkla hayatlarını idame ettirdiklerini görüyoruz. Gidip diğer kabileleri yağmalıyorlar. Güçlü olan, güçsüz olanı bir şekilde kullanıyor. Tarım dönemiyle birlikte yerleşik kültür gelişmeye başlıyor. 18. yüzyıla geldiğimizde Endüstri Devrimi gerçekleşiyor. Saydığımız her dönemin düşünce kalıpları farklıdır. Toplayıcılık-avcılık döneminde insanlar “saldır, avla, topla ve hayatını sürdür” mantığıyla yaşıyorlardı. Tarım döneminde “toprak ana” düşüncesi yaygınlık kazandı. Endüstri döneminde ise insanoğlu sanayileşmenin etkisiyle hep “daha fazla”sını talep etmeye başladı. Bütün bunların hepsinin temelinde insanın başlıca ihtiyaçları olan yaşama ve öğrenme dürtüsünü görüyoruz. Öğrenme dürtüsü sayesinde insan kendini geliştiriyor. Hayatta kalma dürtüsünden sonra gelen toplumsal bir varlık olarak yaşama dürtüsü, toplumsal hayatı ve tarım toplumunu ortaya çıkarmıştır. Oysa bir önceki evrede, avcılık döneminde, insanoğlu daha bireyseldir. Tarım toplumu döneminde insanın düşünce ve donanımı farklılaşmıştır. Endüstri toplumunda ise düşünce ve donanımı kâr-zarar analizine dönüşmüştür. Yani insan artık havuç ve sopa paradigmasıyla hareket etmektedir.

İyi iş yapanı ödüllendirir, kötü iş yapanı cezalandırır. Böylelikle “üretmeyen” değersizleşir. Aslına bakılırsa, bir bakıma “insan” değersizleştirilir.

Endüstri çağında iyi bir at, zayıf bir insandan daha kıymetlidir. Çünkü onun üretime katkısı vardır. Bu anlayışın hâkim olduğu yapılarda, insanlar farkında olmadan aynı düşünce yapısını çocuğuna bile uygulayabilir. “Benim için değer üretmiyorsan değersizsin!” O çocuk kendini evde mutlu hissedemez ve arayışa girer.

Materyalist felsefe her şeyi kâr-zarar paradigmasıyla ve havuç-sopa yöntemiyle ele alır. Tarım toplumundaki sosyalliğin üzerine teknolojinin getirdiği hız ve metot sebebiyle insanlık, güçlü olanın zayıf olanı ezdiği bir yapı oluşturuyor. Düşünüş tarzı olarak da soyut bilgiyi ikinci plana atan, maddesel bilgiyi öne çeken diyalektik materyalizm hâkim olmaya başlıyor. Ve böylece maddeye boğulmuş bir insan ortaya çıkıyor. Endüstri Devrimi aslında bir bakıma insanlığın altyapısını, tarım toplumu devrinde kazandığı sosyalliği bozdu. Altyapısı değişen bina ister istemez çatırdar. Artık insanlar daha zengin ama daha mutlu değil.

20. yüzyılda ise bilgi çağı geldi. İyi-kötü, doğru-yanlış paradigması bilgi gücünün üstün olup olmamasına göre değişti. Tasarım üretimden daha değerli hâle geldi. Sen bir fabrika inşa ediyorsun ama o fabrikanın bir parçasını sıfırdan üreten/tasarlayan kişi fabrikanın üretiminden daha fazlasını alıyor. Hiç üretim yapmadan marka değerini satan girişimciler var. Girişimciler artık bilgilerini satıyorlar. Böylece makineye hâkim olundu. Fakat yukarıda söz ettiğimiz bozulan altyapı, o paradigma değişmedi. İnsanlık, toplayıcılık döneminden tarım dönemine geçerken daha toplumsaldı ve daha insancıldı. İnsanlık bilgi çağında da mutlu değil. Bilgi toplumunda insan her zamankinden daha hızlı, teknolojiyle birçok şeyi

elde edebiliyor fakat insanlığa tarım toplumundaki huzuru ve dengeyi sunamıyor.

Bilgi çağında insanlık yeni bir şeyi fark etmenin eşiğinde. Bilginin üstünde başka bir bilgi daha var. O bilgi; vicdanî bilgi, iç sestir. Onun için 21. yüzyıl bilgelik çağı olacak diyorum. Eğer insanlık bilgeliği yakalayamazsa bütün kazanımları boşa gidecek.

Yeni yüzyılın savaşı iyinin ve kötünün savaşı olacak. Kötü, geçerli yöntemleri uygularsa başarılı olur. İyi, geçersiz yöntemler kullanırsa başarılı olamaz. Metodoloji yadsınamaz bir noktada duruyor. Yeni yüzyılın metodolojisi ise teknolojidir. O hâlde iyi insanlar da iyi yöntemler kullanarak başarılı olmalı. Hz. Peygamber (sav) “İyi niyet ve güzel gayret varsa onun tamamlayıcısı Allah’tır” diyor. Yani aslolan, iyi niyetli bir çaba. Niyetin farkındalığı ise vicdandadır çünkü vicdanın temel unsurlarından biri de iyi niyettir. O yüzden “vicdanî zekâ” diyebileceğimiz yeni bir zekâ türünün geliştirilmesi gerekiyor. Teknolojinin de yardımıyla bütün gezegen çapında sohbet ortamının baş sohbetçisi Mevlana olabilir.

Bilgi Çağındaki İnsanın Arayışları

Tarihin eski devirlerinde de bugünün insanında da ortak olan bir arzu var: Dünyaya hâkim olmak, kendini gerçekleştirmek, tarihe iz bırakmak... Şartlar farklı olsa da bu arzu hepimizde ortaktır. Bunların hepsi insanın psikolojik ihtiyaçlarıdır. Daha doğrusu, talepler sonucunda ortaya çıkan ihtiyaçlardır. Yani ihtiyaç olduğu için arzu etmiyoruz, bunlar arzu ettiğimiz için ihtiyaç hâline geliyorlar.

İnsanda bir arzu hiyerarşisi var diyebiliriz. Çok bilinen Maslow’un ihtiyaçlar hiyerarşisinde üst basamaklara çıktıkça “kendini gerçekleştirme” ihtiyacını görürüz. İnsanda, temel

ihtiyaçlar karşılandıktan sonra kendini gerçekleştirme ihtiyacı ortaya çıkıverir. Kendini gerçekleştirme arzusu insanı bir arayışa sürükler. Arayışa girdiğimizde soyut amaç ortaya çıkar. Çünkü insanın olağan işlerinin ötesinde, olağanüstü bir proje geliştirme gereksinimi vardır. İnsanı geliştiren ve diğer canlılardan ayıran yanı budur. Ayrıca insan varoluşunun farkındadır, ölümü sorgular ve anlamlılık arayışından doğan bir iz bırakma ihtiyacı hisseder. İnsanın en yüksek arzusu ölümsüzlük arzusudur. Bu arzu da insanın hayatı, varoluşu sorgulamasına sebep olur ve onu Yaratıcıyı araştırmaya iter. Bu da insanda vicdanî bir iç ses oluşturur.

Bilgi çağını, bilgelik çağına dönüştürürken Mevlana'nın öğretisi müthiş bir bilgi bankasıdır. İnsanlığın Mevlana'nın düşünce ve duygu donanımına ihtiyacı var. Bu, denizde derinlere dalmak için özel dalış kıyafetleri giymeye benzer. İnsanın manevî olarak gelişebilmesi için onunla ilgili bir donanıma sahip olması gerekir. Ancak o şekilde derinlere dalabilir ve insana ait hazineler keşfedebiliriz.

Dünya Çapında Vicdanî Zekâ Arayışları

Duygusal zekâ eğitimi olarak sunulan çalışmalara bakınca birinci aşamada “özbilinç”i görüyoruz. Mevlana’nın eserlerine baktığımızda da birçok şeyin “kendini tanıma”ya dayalı olduğunu fark ediyoruz. Kişinin güçlü yönlerini, zayıf yönlerini, sorun çözme stilini, iletişim stilini, önündeki imkânları sıralayan altı boyutlu bir bakış açısı vardır. Bu altı boyutlu bakış, bütüncül bakıştır. Modernizm insana “kusursuz”luk ön kabulüyle yaklaşır. Hümanizmin hatası buradadır. “İnsan doğuştan iyidir” der, “Kötülükler haricidir; dışarıdan, sonradan gelmiştir.” Böyle olunca insan kendi içindeki kötü duyguları kendi zaafı olarak değil de dışarıdan gelen bir şey olarak görüyor. Müthiş bir savunma içerisine giriyor ve ruh sağlığı bozuluyor. Oysa insanın içinde kötücül ve iyicil arzular vardır. Hümanizmin kötücül arzuları yok sayması insana kendini yanlış tanıtıyor.

“En büyük hümanist Mevlana değil mi?” diyenler olabilir. Değildir! Hümanizm ayrı, hümanisite ayrı şeylerdir. İnsancı olmakla insana önem vermek birbirinden farklı tavrı alışlardır. “İnsancılık” insanı fanatik bir hümanizmaya götürebilir. Kendi kusurlarını görmesini engeller. Hümanisite ise insani değerleri yükseltmeyi hedefler.

İyicil ve Kötücül Eğilimler

1995’ten sonra yapılan nörolojik çalışmalarda insan beyninin çalışma şekline dair yeni bilgiler elde edildi. Duygusal

beyin ortaya çıktı ve insan beyninin nefret, öfke, düşmanlık gibi duygular ürettiği tespit edildi. Burada şunun altını çizelim: İnsanların suç işlemeleri onların kaderi olarak görülmemelidir. İnsanda suçluluk geni yoktur, suça eğilim geni vardır.

Mesela kadın beyniyle erkek beynini kıyaslayalım. Erkek beyninde agresiflikle ilgili genetik kodlar, kadın beyninde ise empatiyle ilgili genetik kodlar ağırlıkta. Erkeğin agresif olması genetik bir olgudur. Fakat bu, nükleer enerji gibidir. İyi amaçla kullanılırsa kişiyi harekete geçirir. Kötü amaçla kullanılırsa zarar verir. İnsanın kötülüğe meyli vardır ancak bu mutlak şartta kötülük işleyeceği anlamına gelmez. Yoldan geçerken yerde gördüğü parayı almak isteyebilir. Çünkü insanda kolay elde etme, emek vermeden kazanma arzusu vardır. Örneğin dünyanın en bencil varlığı çocuklardır. “Hep bana hep bana” derler, kendilerini dünyanın merkezi olarak görürler. Çocukta iyi-kötü, güzel-çirkin ayrımı yoktur. Ama bu durum çocuğun kötü olduğunu göstermez. Sadece insanda ham olarak kötülük eğilimlerinin de olduğunu gösterir. İnsanın iyi veya kötü olmasını ona verdiğimiz eğitim belirler. Yani iyicil ve kötücül eğilimler insanda bir çeşni olarak mevcuttur. İnsan iyicil duygularını beslemeli, kötücül duygularını ayıklamalıdır.

Sol beyin muhakeme, analiz ve hesaplamayla; sağ beyin ise müzik, sanat ve heyecanla ilgili kararları verir. Ön beyin ise beynin hangi yarısının kullanılacağını belirler. Şu anda psikolojinin en çok uğraştığı konu budur: İnsan nasıl karar veriyor? Seçimlerini nasıl yapıyor?

Evet, genler “Şunun parasını al”, “Şuna zarar ver” gibi düşüncelerin oluşmasına sebep oluyor. Ama insan, o düşünce geldiği zaman iyicil yönlerini güçlendirip “Ne yapıyorsun! Bu yanlış! Hem sana, hem ona zararı var” diyor ve beyindeki iyicil dürtüler onu kontrol ediyor. İnsan kendinde iyiyi galip getirdiği sürece gelişiyor.

Kötücül eğilimler emredici değil. Sadece yönlendirici, telkin edici fonksiyonları vardır. Yani bunlar beyinde iç ses oluşturabiliyorlar ama yaptırım güçleri yok. Kararı veren beyin.

Bununla birlikte bazı insanların kötücül duyguları daha fazla olabilir. Örneğin bazı kişiler yaratılıştan daha kıskanç olabilirler. Bu kişilere “Kıskançlığını yok et” demek psikolojik doğalarına uymaz. Onun yerine “Kıskançlığının yönünü başka bir hedefe yönelt ve onunla rekabet et” denmelidir. Eğitimde esas olan o duygulara yön verebilmektir.

Mevlana’nın öğretilerinin kazandıracığı donanım, bilgelik çağında insana önemli bir fayda sağlayacaktır. Psikolojide “dejavu” diye bir kavram vardır. İnsan daha önce görmediği bir şeyi görmüş gibi bir hisse kapılır. Mevlana okurken bu hissi çok yaşarız. Çünkü o insana ezelden tanıdığı şeyleri hatırlatıyor. Aslında buradaki hatırlama bir tür sezgisel keşiftir. Yani aslında insan, kendisinde saklı duran hazinenin farkında değildir. Mevlana’nın bir sözü o hazineyi fark ettirecek duyarlılığı harekete geçiriyor. O hazineye dair bir “dejavu” duygusu ve talep meydana geliyor. Mevlana, gizli ihtiyaçlarımızı ortaya çıkarıyor.

Tabiri caizse, hepimizin yazılımı aynı ve Mevlana bir şey söylediğinde hepimiz o yazılıma geri dönüyoruz. Bir bakıma ruhsal yapımızdaki şifrelere dokunuyor. Bizde var olan bir duyarlılığı harekete geçiriyor. Güzele, iyiye duyduğumuz özlemi, hatta arzu eksikliğimizi hissettiriyor. Eksikliğin fark edilmesi ihtiyacı ortaya çıkarıyor. İşte o ihtiyacı ele alma biçimimize göre sezgisel algı oluşuyor. Bu sezgisel algıya vicdanî sezgi de denebilir.

Kuluçka Devrinin Kazandırdıkları

Mevlana çağın vicdanına hizmet etmiş birisi olduğundan günümüzde de onun vicdanî sezgisine ihtiyacımız var. Ama

bunun olabilmesi için önce istemek gerekiyor. O vicdanî sezgiye duyduğumuz arzu, peşinden ona dayalı bir ihtiyacı ve ihtiyacı giderme gereksinimini doğuruyor. Doğrusunu isterseniz, bu noktada bir sancı hissedilir. İhtiyacın şekillendirdiği bir kuluçka dönemi yaşanır.

Kuluçka döneminde acele etmemek, güzelliğin ortaya çıkmasını beklemek, sabretmek gerekir. Çile çekmeyi göze almak gerekir. Kuluçka döneminde üretken düşünceyle önce fikirleri eiyor ve hayal ediyoruz. Böylece ihtiyaç oluşuyor ve onu gerçekleştirmeye çalışıyoruz. Artık içimizde bir ses uğuldamaya başlıyor. Bu ses bizi bir eyleme sevk etmediğinde, düşünce boyutunda kaldığında keşif gerçekleşmiyor. İşte bu noktada, içimizde uyanan arzuyu, ondan gelişen ihtiyacı ve kuluçka döneminde ortaya çıkan hayali, iç sesi hayata geçirecek adımlar atmak lazım. Hayal kurulan kuluçka döneminde bekleme sabrını göstermek lazım. Bu sabrı gösterebildiğimiz zaman Arşimet'in suyun kaldırma kuvvetini bulduğu gibi doğum gerçekleşiyor. Newton'un da veba salgınında kütüphaneden çıkmadığı dönem onun kuluçka dönemidir. Ondan sonra yerçekimi kuvvetini keşfetmiştir.

Ağaçların bir haftada meyve verdiğini düşünürsek yanılırız. Çünkü onlar bir sene boyunca nice fırtınalara, kışlara göğüs gererler. İnsanın düşünce üretiminde de aynı şey geçerlidir. Başkalarının düşüncelerini tekrar etmek başarı değildir. Başarı, yeni düşünce üretmeye dayalıdır. İnsan ancak böyle kendini geliştirebilir, kendini aşabilir. İşte bu anlamda Mevlana kendini aşmayı öğretiyor insana. İnsanı bilgelik çağına götürürken iç keşif yollarını gösteriyor. Bilgelığın vizyonunu veriyor. Bunu basit gibi görünen hikâyelerle, öğütlerle yapıyor.

O basit şey şuna benziyor: İyi bir bilgisayar bozulmuş. Kimse bilgisayarı tamir edememiş. Sonunda iyi bir teknisyen bulmuşlar. Adam, bilgisayarla uğraşmış, küçük bir parçayı

değiştirdikten sonra bilgisayar çalışmaya başlamış. “Borcumuz ne kadar?” diye sormuşlar. Adam da “Bin dolar elli cent” demiş. Bunun üzerine “Bin doları anladık da bu elli cent ne oluyor?” demişler. Adam, “Elli cent parçanın parası, bin dolar da zekânın parası” diye cevap vermiş. İşte mesele, parçayı ne zaman nerede kullanacağını bilmektedir. Yoksa o parçayı herkes bilir.

İnsanlığın Temel Taşları

Teknisyen o parçayı yerinde kullandığı için bozulmuş bir mekanizmayı düzeltiyor. Taş, yolun ortasında kıymetsizdir ama binanın içinde bütünü bir parçası olarak kıymet kazanıyor. Mevlana’ya duyduğumuz ihtiyaç da insanın bozulan altyapısı noktasında ortaya çıkıyor. Mevlana, insanı insan yapan değer duygularını güçlendiriyor. Değerler insanı insan yapan temel taşlardır. Eğer insanlık bir binaysa şu anda bu binanın temeli sarsılmıştır. Süsü çok iyi, görüntüsü çok iyi ama temeli sarsılmış. Geleceği güven altına almak için sarsılan temeli onarmak zorundayız. Temeli onarmak özel bir beceri gerektiriyor. Mevlana’dan öğrendiklerimiz insanlığın temel değerlerini güçlendiriyor. Kötülük eğilimi doğru yöntemlerle iyi yönde kullanılarak doğruya hizmet eder hâle getirilebilir. İyilik eğilimi de doğru ve iyi yöntemler kullanılmazsa başarısız olabilir.

İyinin başarısız olmasının bir nedeni de hiçbir şey yapmamasıdır. Kötü insanlar kötülük için çalışırken iyi insanlar da iyilik için çalışmalıdır. “Kötülüğe bulaşmadan kendi korunaklı âlemimde yaşayayım” anlayışında bencillikten eser vardır.

Bir köşeye çekilip suya sabuna dokunmamak kötülükten kaçınmak amacını taşıyabilir ama bu tavırdaki kolaycılığı da görmek zorundayız. Bir sahabe, Peygamberimize gidip “Cemiyet hayatı kötü. Şurada bir mağara var, yanında da su

var. Ben ailemle orada yaşamak istiyorum” dediğinde Peygamberimiz “Biz dünyaya bunun için gönderilmedik” demiştir. Yani batağa saplanmış, Allah’ı unutmuş o kadar insan varken sadece kendimizi kurtarmak için, üzerimize çamur bulaşmasın diye bencillik etmeye hakkımız yok. İyilik yapmak için riske girmek, kötülükten kaçınmak için riske girmekten daha hayırlı olabilir. Ancak burada sınırı iyi bilmek gerekir. Çünkü kötülüğün mikroplar gibi yayılma istidadı vardır. Temel hijyen kurallarına uyarsak mikropları kendimizden uzak tutabiliriz. Aynı şekilde kötülüğe de karşı koyabiliriz.

Diyelim ki tarlanız ayrıık otlarıyla dolmuş. Ayrıık otuyla baş etmenin en iyi yolu tarlayı işlemektir. Bırakıp giderseniz tarlayı tamamen ayrıık otları basar. Sorumlusu da siz olursunuz. Toplumsal hayat da böyledir. İyi ve güzel şeylerin yayılması için çabalamazsak meydana kötülere bırakır ve bundan mesul oluruz. İyilerin mutlaka aktif olması gerekiyor. Kötüler doğası gereği zaten aktiftir. Kişinin namaz kılması için kalkıp abdest alması gerekiyor ama kulluk yapmaması için oturması yetiyor. Demek ki iyilik yapmak dinamik bir çaba gerektirir. Kötülükse kendiliğinden de yayılabilir.

Mevlana iyi ve güzel şeylerin yayılması için kendi zamanında büyük bir mücadele vermiş. Bunun için birçok bilgi ve kavram üretmiş.

İnsanı insan yapan büyük hedefleri, amaçlarıdır. Mevlana’nın amacı nedir diye baktığımızda “ilahi aşk” kavramını görüyoruz. O’na ulaşmak için hep arayış içinde olmuş.

Duygusal Zekâ ve Mevlana

Antonio R. Damasio'nun "Descartes'in Yanılgısı" adlı kitabı bilim dünyası için bir dönüm noktasıdır. Bilindiği gibi, Descartes "Düşünüyorum, o hâlde varım" diyerek her şeyin akıldan ibaret olduğunu iddia etmişti. Bu anlayış duyguları bilimsel kategoriden dışlıyordu. Yani bilimadamları "Duygular doğaüstü şeylerdir, bizim ilgi alanımızda değil" diyerek kestirip atmışlardı. 1995 yılında duygular, bilimin menzili içine girdi. Beyinde duygularla ilgili aktif alanlar bulundu ve bu alanlarda Mevlana'nın öğretilerinin yeniden tanımlanması yapıldı. İşte duygusal zekâ denilen şey, bilinçsiz de olsa Mevlana'nın öğretilerinin sistematize edilip metodolojisi oluşturularak bütün dünyaya sunulmasıdır. Duygusal zekâ aslında Mevlana'nın bilimsel karşılığıdır. Mevlana'nın Batı'da bu kadar ilgi görmesinin sebebi, onun söylediklerinin bilim tarafından daha yeni yeni söylenmeye başlamış olmasıdır. Mevlana, duygusal keşif yapmak isteyenler için müthiş bir materyal veriyor. Onu alıp yeni bilimsel verilerle çok rahat anlatabiliriz. İnternet sayesinde bütün dünyada Mevlana'nın tanınmasına vesile olabiliriz.

Duygusal zekâ ile Mevlana arasındaki bağlantılardan biri, özbilinç dediğimiz kendini tanımadır. Ardından özyönetim gelir. Kişi kendini tanıdıktan sonra kendini yönetmeyi öğrenmelidir. Mesela araba kullanmak bir beceridir. Bir kere öğrendikten sonra artık hiç düşünmeden kullanılır. Mevlana bir bakıma hayattaki önemli şeyleri beceri, alışkanlık hâline

getiriyor. İnsanı hayat yolundaki trafik levhalarına yönlendiriyor, doğru yolu gösteriyor. Sonra sosyal bilinç gelir. Sosyal bilincin içinde empati vardır. Mevlana Hazretlerinin en büyük kaynağının da Hz. Peygamber (sav) olduğunu görüyoruz. Mevlana O'ndan (sav) aldıklarını çağına sunmuştur. Faydalandığı kaynaklar Kur'an-ı Kerim ve Peygamberimizin sünnetidir.

Haritada nerede olduğunu bilen kişi, gideceği yere karar verebilir. Sosyal bilinçle yaşadığı çevreyi, toplumu tanır ve böylece ilişki yönetimine geçebilir. Mevlana'da duygusal zekânın bu dört aşamasının da (özbilinç, özyönetim, sosyal bilinç, ilişki yönetimi) var olduğunu görüyoruz.

Şimdi Yeni Bir Zekâ Türünden Söz Etmek Lazım: Vicdanî Zekâ

Mevlana'nın büyük bir amacı ve bu amaca ulaşmak için de olağanüstü bir projesinin olduğunu görüyoruz. Büyük amacı ve olağanüstü projesinin olması; onun diğer insanlara nazaran düşüncenin sınırlarını aştığını, zihinsel kısıtlamaları kırdığını, bilinç ve algılama alanlarında geniş değişiklikler yaptığını gösterir. Bu değişikliklerin biyolojik karşılıkları vardır. Bunların ne olduğunu iyi anlamak gerekiyor. Bu karşılıkları tanımlamak için son yıllarda pozitif psikoloji çalışmaları yapılıyor. Yapılan çalışmalar neticesinde insan beynindeki beş alanda geliştirilebilir beceriler kümesi ortaya çıktı. Tespit edilen beceri kümeleri “zekâ alanları” olarak da tanımlanıyor.

Mantıksal Zekâ

Yüz sene önce, IQ olarak bilinen ilk zekâ tanımlaması yapılmıştı. Bu zekâ tanımlaması yani “mantıksal zekâ”, tek zekâ alanı olarak görülüyor, bunun geliştirilemez olduğu düşünülüyordu. Bir insanın genlerinde boyunun 1.80 m olacağı